

Vliegbasis Soesterberg opent de hekken!

Munitiebunkers

Door Chris Bakker

De Week van het Landschap 2010 biedt een geweldige kans om een kijkje te nemen op Vliegbasis Soesterberg. Het Utrechts Landschap neemt haar intrek in één van de straaljagershelters. Tijdens het open weekeinde van 25 en 26 september kunt u rondkijken op een groot deel van de vliegbasis.

Shelters en bunkers openen hun deuren en u kunt wandelen over de enorme start- en landingsbaan. Een vlieger meenemen kan natuurlijk ook! Elders in dit blad vindt u nadere informatie over het programma. Tijdens de Week van het Landschap zal Provincie Utrecht het beheer van de vliegbasis feestelijk overdragen aan Het Utrechts Landschap. Zodra het bestemmingsplan voor de vliegbasis is vastgesteld, volgt ook de overdracht van eigendom. Het beheer van de vliegbasis vormt voor Het Utrechts Landschap een geweldige uitdaging. Dit artikel geeft een overzicht van wat er zich in het verleden heeft afgespeeld op de vliegbasis, wat er gaat gebeuren en

wat bezoekers straks zoal kunnen verwachten.

KORTE HISTORIE VAN DE VLEGBASIS

Vliegbasis Soesterberg ligt midden op de Utrechtse Heuvelrug. Het landijs stuwde zand en grind in de voorlaatste ijstijd voor zich uit en legde het als een heuvelrug neer. De Soester Berg is één van de toppen van de Utrechtse Heuvelrug die zo is opgeworpen. Bij het smelten van het honderden meters dikke ijs zocht het smeltwater zich een uitweg. Bij doorbraken spoelde het water over de heuvelrug heen en nam daarbij zand en grind mee. Dit werd aan de rand van de Soester Berg neergelegd in

een vlakte. Door de droge, stevige, vlakke ondergrond was het relatief gemakkelijk hier start- en landingsbanen aan te leggen. De vliegbasis ligt hier dus niet toevallig.

VAN IJSTIJD TOT BEGRAASDE HEIDE

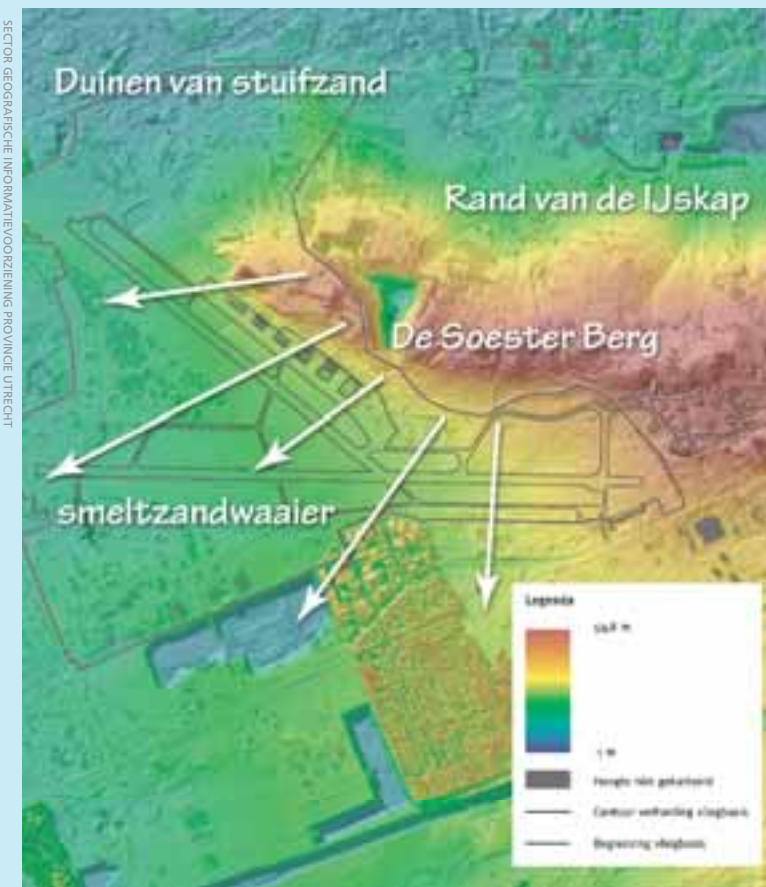
Eerst raakte de Utrechtse Heuvelrug begroeid met bos. De eerste mensen die door dit bos rondtrokken waren jagers/verzamelaars. Later gingen mensen op vaste plaatsen wonen en lieten hun varkens, koeien en schapen grazen in de bossen. Aan de noordzijde van de vliegbasis zijn er raadsels rond het verdwenen dorp Hees. In de 13e eeuw is sprake van bewoning door boeren, bezembinders, dagloners en schaapsherders. De namen van bedrijventerrein Fornhese en het internaat Den Eng verwijzen hier nog naar. Volgens volksverhalen verdwijnt rond 1600 de bewoning van Hoog Hees vanwege oprukkende stuifzanden. De boerderij dient nog enige tijd als uitvalplaats voor roversbenden.

VLEGHEIDE

Het vliegen op Soesterberg begint in 1910, wanneer de firma Verwey en Lugard onder de naam 'Maatschappij voor Luchtvaart' 400 hectare heideterrein aankoopt. Hier trokken de eerste vliegtuigen grote aantallen bezoekers. Na enkele succesvolle maanden kwam er echter onvoldoende publiek en al in 1912 ging de Maatschappij voor de Luchtvaart failliet. In maart 1913 kocht de Staat der Nederlanden de vliegheide en in april 1913 richtte zij de Militaire Luchtvaartafdeling op. De nabijheid van het toenmalige genieekamp op Kamp van Zeist en de beschikbaarheid van de vliegheide hebben hier ongetwijfeld een rol in gespeeld. Soesterberg werd daarmee de bakermat van de luchtmacht.

FLIEGERHORST SOESTERBERG

Bij de inval van Nederland door het Duitse leger in 1940 werd Vliegbasis Soesterberg door de Luftwaffe onklaar gemaakt. De Duitsers bouwden de Nederlandse vliegvelden volgens een vast schema om

tot Fliegerhorsten. Fliegerhorst Soesterberg kreeg daarbij de status van Truppenübungsplatz. Veel kenmerken van de huidige vliegbasis zijn terug te voeren op de Duitse periode (zie kaart).

WEDEROPBOUW EN DE KOUDE OORLOG

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog was Vliegbasis Soesterberg bijna helemaal vernield. Na een korte wederopbouw-fase door de Nederlandse overheid kreeg het – tijdens de snel oplopende spanning met de Sovjet-unie – de functie van NAVO-vliegbasis. Vanaf 1954 stationeerde

Amerika het 32 Fighter Interception Squadron op de vliegbasis, later Tactical Fighter Squadron, met steeds nieuwe toestellen en materialen. Al snel werd begonnen met de bouw van Camp New Amsterdam in de zuidwesthoek van de vliegbasis. In de rest van het gebied getuigen bunkers en munitiedepots van deze periode. De Nederlandse Staat gaf de Alouette-helikopters van de landmacht een plek op de basis.

De Amsterdamsche Club voor Zweefvliegen (ACvZ) vliegt vanaf 1946 vanaf Vliegbasis Soesterberg. De zweefvliegers starten en landen op het droge korte gras parallel aan de noord-zuidbaan. Zij blijven

Duitse kaart Fliegerhorst Soesterberg

F. HOEVEN

ZONNEPANELEN OP DE LANDINGSBAAN?

De herontwikkeling van de vlieg-basis tot natuurbasis biedt de kans om het in één keer goed te doen: klimaatneutraal. Het is een mooie ambitie om de verschillen-de onderdelen van de vliegbasis klimaatneutraal te realiseren: de nieuwe woonwijk, het Militair Museum en het opengestelde natuurgebied met bijbehorende cultuurplaatsen. Een toeristische pendel zou volledig op zonne-stroom kunnen rijden, evenals de elektrische fietsen of modernere transportmiddelen als Segway. Mochten de daken van het museum en de woonwijk onvoldoende ruimte bieden voor het plaatsen van zonnepanelen, dan kan een deel van de landingsbaan hiervoor gereserveerd worden. Op de vroegere radarheuvel kan een uitzichtpunt gecombineerd worden met een 'planet control centre', dat continu de staat van duurzaamheid scant. Niet alleen mondiaal, maar ook nationaal, provinciaal en zelfs lokaal.

Caption

G. KOOPMANS

hier actief, waarmee we na bijna 100 jaar militair gebruik terug zijn bij het recreatieve vliegen op Soesterberg.

VANAF JAREN '80

Na de val van de muur in 1989 begon een grootschalige afstoting van militaire terreinen en gebouwen. Dit paste in de omschakeling naar een leger dat gericht was op internationale (vredes)operaties. De Amerikanen vertrokken in 1994. Tot 2008 zijn de helikopters gebleven. De overdracht van de vliegbasis aan Provincie Utrecht

Met mos begroeide zandzakken

vond plaats op 15 juni 2009. De Provincie zal beheer en eigendom van het nieuwe natuurgebied overdragen aan Het Utrechts Landschap.

Het vrijkomen van militaire terreinen was één van de aanleidingen voor Het Utrechts Landschap om het project Hart van de Heuvelrug op te starten. Dit project richt zich onder regie van Provincie Utrecht op een herschikking van natuur, wonen, zorg en recreatie, zodat deze zich beter kunnen ontwikkelen. Toen in 2003 het besluit viel om Vliegbasis Soesterberg te sluiten, werd al snel duidelijk

dat herinrichting van de vlieg-basis een bekroning van Hart van de Heuvelrug zou gaan vormen. Provincie Utrecht had in een eerder stadium de vliegbasis, tegen de zin van het Rijk, aangewezen als beschermde natuur als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Daarmee was de ontwikkeling in de richting van natuur- en recreatiegebied het enige alternatief voor de militaire functie. Provincie Utrecht en de gemeenten Soest en Zeist hebben een ruimtelijk plan opgesteld dat het kader vormt voor de herinrichting van de vliegbasis.

OPENSTELLING

Ondanks het enorme lawaai van straaljagers en helikopters, vormde de vliegbasis voor de natuur een oase van rust door het ontbreken van wandelaars, mountainbikers en loslopende honden. Dit verklaart mede het grote aantal vogels die op de grond broeden zoals veldleeuwerik, tapuit en houtsnip. Het is geweldig dat het gebied na al die jaren weer opengesteld kan worden voor het publiek, maar dat vraagt vanaf het begin om een doordachte openstelling voor bezoekers. Hier is de enorme schaal van de vliegbasis een groot voordeel: het is mogelijk om entrees, paden en andere recreatieve voorzieningen zo te plannen, dat aan de ene kant alle landschappen uitgebreid bekeken kunnen worden, maar dat aan de andere kant er ook na openstelling sprake blijft van rustige gebieden binnen de vliegbasis. Ook kan er rekening gehouden worden met het seizoen: buiten het broedseizoen zal er meer mogelijk zijn dan in het broedseizoen. Tellingen van verstoringsgevoelige dieren zullen het mogelijk maken om de vinger aan de pols te houden.

Wat kan ik straks doen op de vliegbasis?

ZIEN

Het voorjaar barst op de vliegbasis elk jaar los met tientallen jubelende veldleeuweriken. Wie het wintergevoel wil verdrijven maakt daarom op de eerste zonnige dagen een rondje over de vliegbasis. De heide, bloemrijke graslanden en korstmosvegetaties zijn werkelijk bijzonder op Nederlandse en Europese schaal. Hoge aantallen vlinders komen af op de bloemenpracht van de graslanden. Dat is leuk voor soortenkenners, maar eigenlijk voor iedereen een sensatie die je elders niet meer kunt beleven. Grindrijke plekken en betonverhardingen zijn zeer warme en droge groeiplaatsen, waardoor het stukjes Zuid-Europa in Nederland zijn. Planten als tijm en muurpeper en de blauwvleugelsprinkhaan zijn hier te zien.

ONDERZOEKEN

Een aantal objecten is met gidsen te bezoeken: een atoomvrije commandobunker, de ondergrondse legering met ruim 80 bedden, een glazen wachthuisje met ondergrondse schuilplaats. Hoewel we blij zijn dat de Koude Oorlog voorbij is, is het goed om eens het beklemmende gevoel van een atoomschuilkelder te ondergaan. De Koude Oorlog markeert een belangrijke periode in de wereldgeschiedenis die hier tastbaar gemaakt wordt met verhalen van mensen die zelf op de vliegbasis gewerkt hebben. Schoolklassen zijn welkom om van een oud-militair te horen hoe het hier in de Koude Oorlog eraan

DOEN

Op wandel- en fietspaden kunnen omwonenden vanuit Soesterberg, Bosch en Duin en Den Dolder een ommetje dicht bij huis maken. Voor bezoekers van verder weg is het toekomstige museumgebied de entree met parkeergelegenheid. Verschillende routes leiden langs de bijzondere natuur, het militaire erfgoed en het naastgelegen landgoed De Paltz. Met een 'rondje vliegbasis' kun je een dag dwalen langs de hoogten. Picknicken, frisbeeën en vliegeren kan in het bloemrijke grasland bij Soesterberg-Noord. Als het vriest hopen we met ijsvereniging Soesterberg een tijdelijke ijsbaan op de verharding aan te kunnen brengen. Wie weet halen we het NK kortebaanschaatsen naar Soesterberg.

In aanvulling op het maai-beheer van de graslanden zal het gebied regelmatig bezocht worden door een rondtrekkende schaapskudde. Elk jaar vieren we lammetjesdagen en schaapscheerfeest bij de schapenshelter. Het landschap en de grote veranderingen die het doormaakt inspireert kunstenaars. Een viertal cultuurplaatsen zal geregeld plaats geven aan locatietheater, muziek of exposities van beeldende kunst: straaljagershelters, munitiebunkers, de kruising van de landingsbanen en een personeelschuilplaats. Samen met de Vrede van Utrecht en het Centrum voor Beeldende Kunst Utrecht wordt hard gewerkt aan een bijzondere culturele programmering voor de vliegbasis.

van het landschap en het vroegere gebruik aflezen. **het vliegen:** start- en landingsbanen, shelters, Middle East **het tanken:** kerosineheuvel **het bewaken en verdedigen:** hekken, wachthuisjes **het schuilen:** groepsverblijven, ondergrondse commandobunkers **munitieopslag:** iglo's en andere munitiebunkers

